

UNIVERSURI TRAUMATICE ȘI „CAI VERZI PE PEREȚI”

TRAUMATIC UNIVERSES AND “GREEN HORSES ON THE WALLS”

Gabriela CHICIUDEAN

1 Decembrie 1918 University of Alba Iulia

e-mail: gabriela.chiciudean@uab.ro

Abstract:

Novelist Helene Pflitsch is thematically placed alongside Radu Aldulescu, Camelia Cavadia, Ioana Nicolaie, Simona Popescu and others. Torturous images of times not so long ago are presented by the careful and sensitive eye of a creator of plots and characters with destinies that are difficult for today's young people to understand. Adults and youth who had a childhood full of material deprivation, lived in broken families, with parents always searching for a profitable business, “a perfect house”, or become vicious when their dreams fall apart, here the novel's theme “Let go of Yesterday”. Helene Pflitsch captures their sufferings, fears, transformations or breakdowns due to the adverse impact of adults on children. In a small provincial town in Transylvania, “the children of the photographer and Oly-drunk” (Pflitsch 2022: 102) live their traumas and consume their energies until exhaustion. Childhood trauma is well outlined and follows an identifiable construct in writings of this kind, the tragedies in the photographer's family being presented by following the destiny of each member, which is undoubtedly heading towards division, identity extinction and, most importantly, loneliness.

Keywords: novel; narrative universe; childhood; childhood trauma; Helene Pflitsch.

După romanul de debut, *Dezrădăcinare sau un nou început* (2012), cu o tentă autobiografică, Helene Pflitsch a continuat să publice volume într-un ritm susținut: *Jurnalul șefei mele* (roman, 2013), *Scripta manet* (2013, proză scurtă), *Autografe pentru m(â)ine* (poeme, proză scurtă, 2014), *Umbra din noapte* (roman, 2016), *Sri Lanka. Lacrima din ocean* (2017), *Căutări* (roman, 2019) și *Leapădă-te de Ieri* (roman, 2022).

Prin temele abordate și modul în care plăsmuiește universurile narrative din scrierile sale, Helene Pflitsch poate fi situată alături de Radu Aldulescu, Camelia Cavadia, Ioana Nicolaie, Simona Popescu și alții, autori

care aduc în actualitate imagini chinuitoare ale unor vremuri nu chiar așa demult trecute. Sensibilitatea creatoare țese intrigă, fotografiază realități și mai ales construiește personaje cu destine greu de înțeles de tinerii zilelor noastre. Adulți neînțeleși, care nu se pot descurca în hățișurile lipsei de libertate și mai apoi a unei libertăți prost înțelese, tineri care au avut o copilărie plină de lipsuri materiale, trăită în familii destrămate, în preajma unor părinți aflați mereu în căutarea unei afaceri profitabile, a unei „casei perfecte”, sau deveniți vicioși în momentul în care li se destramă visele.

Identitățile infantile se construiesc în romanul *Leapădă-te de Ieri* al Helenei Pflitsch prin observația fină a suferințelor, a spaimelor acestora, identități surprinse în transformările sau descompunerile lor datorate impactului nefavorabil al alterității adulte asupra lor, indivizii fiind puși în situații limită, iar atitudinea lor fiind, de cele mai multe ori, generatoare de haos și autodistugere.

Într-un orașelul de provincie ardelenesc, „copiii fotografului și ai lui Oly-bețiva” (Pflitsch 2022: 102) își trăiesc traumele și își consumă energiile pînă la epuizare. Trauma infantilă este bine conturată și urmează un construct identificabil în scrierile de acest gen. Tragediile din familia fotografului sunt prezentate prin urmărirea destinului fiecărui membru, eroii îndreptîndu-se treptat și sigur spre dezbinare, spre stingere identitară și, cel mai important, spre însingurare.

Povestea Almei, personajul principal din roman, pare una banală. Este copilul nedorit, care strică planurile mamei de a-și făuri o carieră ca balerină, și, deși iubită de tată, cunoaște de timpuriu ce este frigul și foamea și de la vîrsta de cinci ani este nevoită să aibă grijă de fratele ei mai mic, Adi, cel care își va rata viața, devenind alcoolic ca și mama lor. De altfel, mama este primul personaj care, ratîndu-și vocația artistică, va suferi, prin refugiul în alcool, stingerea identitară. Regresiile Almei în timpul copilăriei scot la iveală imagini dureroase, purtătoare ale traumelor și agresiunilor, identitatea sa de personaj construindu-se din relațiile cu imaginile caselor sărăcicioase, de obicei cu o singură încăpere, în care au locuit, din raportarea la „evadările” mamei și la dese călătorii ale tatălui, care cîștiga pîinea făcînd fotografii la evenimente dar și din alte afaceri mai puțin cinstite, sau din acelea cu oamenii de care s-a legat sufletește sau pe care doar i-a cunoscut. Cînd au locuit în casa lui Sandu și a Vioricăi, unde au dus-o relativ bine, întrucît femeia gătea pentru toți, suplinind lipsa mamei care „dispărea” foarte devreme de acasă, Tavi o învață pe Alma să fure cireșe, „gustînd” de la toate tarabele din piață: „Mi-ai cumpărat cireșe sau m-ai dus la cules? /.../ M-ai dus la furat! Ai vrut să-mi dai o lecție, pe care io, fata ta dezghețată am învățat-o și am folosit-o cînd am avut nevoie. Și-am avut nevoie...” (Pflitsch 2022: 154) – avea să îi amintească fata, cu reproș, acestuia.

Ultima locuință va fi deosebită, în special pentru cei doi copii, întrucât e spațiul din care este alungată Oly, prinsă în adulter, este locul în care Alma, în vîrstă de 8 ani, primește sarcina de a-și îngriji fratele, mai mult decît o făcuse pînă atunci, cînd îi luase apărarea la școală sau în cartier, în fața bătaușilor, explicându-i băiețelului că era mai bine fără mama lor, care, mereu beată, nu gătea, nu le încălzea camera și îi lăsa mereu singuri. Tot aici leagă o prietenie trainică cu Paulina, bătrîna ce locuia în curtea comună și care i-a îndrăgit pe cei doi ca pe propriii nepoți și care i-a ajutat să treacă mai ușor peste necazurile suferite de la toate „mamele de probă” aduse de Tavi în casă. Copila, devenită o victimă, aproape o străină în propria sa lume, fără afecțiunea părinților, ba, mai mult, trebuind să îi suplinească, găsește surogate care să imite dragostea. Fără sprijin, va găsi repere afective, într-o oarecare măsură, și la Otto, cel care este tot un agresor, în felul său. În același spațiu al ultimei locuințe, însă, Alma este descoperită de doamna Eliza, care o va învăța franțuzește și o va convinge să facă liceul ca să devină profesoară. Iată unul din puținele vise ale Almei pentru care trebuie să lupte, întrucît tatăl îi amintea mereu că „Visezi la cai verzi pe pereți!” (Pflitsch 2022: 151). Nu avea nevoie de liceu, era o pierdere de vreme în lumea lor, crede Tavi, sfătuiind-o să se facă croitoreasă, sau bucătăreasă – asta pentru a nu ajunge „chelneriță într-un bar infect” (Pflitsch 2022: 151).

Sinele se formează în funcție de percepția pe care o avem despre noi înșine, iar identitatea noastră „se află în strînsă corelare cu metodele prin care individul alege să-și structureze succesiunile trăirilor și stărilor interioare, dar și a conduitelor care provin din exterior” (Marchedon 2019: 775). Astfel, sinele se poate alcătui dintr-o serie complexă de trăiri puternice sau slabe, „ceea ce ar putea influența victima unui eveniment traumatic înspre o vulnerabilitate crescută, ca rezultat al unei scheme psihice sărace” (Marchedon 2019: 775). Nu e cazul Almei, care se dovedești, dincolo de toate experiențele prin care trece, o ființă vulnerabilă, sensibilă, dar puternică.

Tavi, mereu în căutare de ciștiguri ușoare, reia legătura cu tatăl său, recăsătorit într-o localitate săsească cu Greta. Astfel, copiii își vor petrece o vacanță de vară la bunici, iar Alma se atașează de Otto, nepotul Gretei, o „matahală” de om, care îi va schimba destinul, poate mai mult decît și-ar dori ea. Fata l-a iubit sincer și ar fi dorit să își trăiască viața alături de el, însă Otto, deși a profitat de ea, hotărăște pentru amîndoi că este prea devreme.

Alma promovează examenul de admitere la cel mai renumit liceu din oraș, unde îl cunoaște pe Paul, un tînăr provenit și el dintr-o familie destrămată și care printr-un comportament de răzvrătit încearcă să se răzbune pe părinții care nu au fost capabili să îi ofere o familie adevărată. Paul, mai mare cu doi ani, o invită pe Alma la banchetul de absolvire și cum fata va dispărea cîțiva ani buni, fără să mai știe ceva de ea, va considera că a fost părăsit și va face o căsătorie de compromis. În realitate, Oly o convinge pe

Alma să se pregătească pentru banchet în apartamentul ei, unde avea baie cu cabină de duș, în vreme ce locuința lui Tavi avea WC în fundul curții și apă la cișmea. Din nefericire, concubinul mamei se întoarce pe neprevăzute iar Alma, bătută și violată, îi cere ajutorul lui Otto. Cum acesta se pregătea să fugă chiar în acea noapte din țară, la rudele lui din Germania, Alma pleacă cu el. În scurtă vreme, fata înțelege că Otto a vândut-o țiganului care i-a ajutat să treacă granița, dar reușește să scape din anturajul lor ajungând în Franța.

În general, victimele, după episoadele traumatice pe care le parcurg, verbale sau fizice, pot trăi stări de depersonalizare alături de sentimentul pierderii identității. Ele devin vulnerabile, inerte, pînă la metamorfozare. Alma, însă, reușește să se „smulgă” și să își hotărască soarta și o găsim, după nouă ani, în Franța, hrănindu-și pasiunea artistică făcînd poze și immortalizînd „ceva ce doar ochii ei vedeau” (Pflitsch 2022: 243). Cînd destinul i-o scoate în față pentru a doua oară pe Dana, cea care i-a împrumutat rochia verde, caracterul său puternic se va lupta cu gingășia din ea. Trăind însingurată, fata acceptă greu propunerea „grasei de la Cultură” de a-i organiza o expoziție acasă, în orașul lor natal, unde nu credea că se va mai întoarce vreodată. Pentru Alma, este un prilej de a se întîlni cu vechile traume și cu familia, rămasă neschimbată, mama cu „slăbiciunile” ei, tatăl cu mîndria sa de „cel mai bun fotograf profesionist”, fratele cu eșuarea lamentabilă în băutură. Lipsa afecțiunii și a comunicării dintre mamă și fiică anticipează un final aproape tragic, marcînd psihologic atît viața fetei, cît și pe cea a tinerei care dorește construirea unei punți. Dacă în copilărie mama și fiica și-au aruncat în față cuvinte dure: „-Pleacă! Nu vreau să mai fii mama mea! /.../ - Suntem chit, fată! Nici eu nu te iubesc, însă pe Adi îl vreau” (Pflitsch 2022: 92), situația nu se schimbă nici peste ani:

„- Vrei să zici că încă mai ții legătura cu el? Locuiește aici, după tot ce mi-a făcut? Mai poți să-l privești în ochi știind că...

Alma se roșise ca un rac fiert iar bărbia începuse să îi tremure necontrolat /.../

- Ce suflet ai? Ești doar mama mea. Cum poți... cum poți... șopti, dar nici un cuvînt nu venea din partea cealaltă. De altfel, nici nu mai voia să-l audă” (Pflitsch 2022: 278-279).

Otto s-a întors și el în țară și s-a angajat la firma lui Paul. Întîlnirea cu cei doi bărbați care i-au marcat adolescența este dramatică. Singura persoană pe care o caută, pe care dorește cu adevărat să o regăsească și de care se bucură că nu s-a schimbat, este Paulina, femeia care a manifestat sentimente autentice față de copila devenită capul familiei lui „Tavi și Oly bețiva”. Prin lepădarea de „Ieri”, la fel cum ai dezbrăca o haină veche, îndemnul Paulinei sugerează uitarea unui trecut traumatic, dar speranța într-un viitor mai bun este destul de firavă.

Dacă prima parte a romanului dezvăluie o lume sărăcită și tristă, cu copii fără nici o șansă într-o lume condamnată, numeroasele amănunte ale lumii și locurilor descrise de autoare în cea de-a doua și a treia parte a romanului, construiesc imaginea unui veritabil oraș de provincie ardelenesc, ansamblul dezvăluind o frescă a lumii de ieri și de azi aflată la limita subzistenței, într-un oraș în care, totuși „sînt destui cu bani” (Pflitsch 2022: 289).

Romanele Helenei Pflitsch ficționalizează frînturi de realitate contemporană, (re)creînd atmosfera unor vremuri tulburătoare prin chiar păstrarea uni aer de intimitate, prin descrierile unor locuri, prin limbajul cu inflexiuni ardelenesti, și în mod deosebit prin urmărirea destinelor eroilor romanești și a transformărilor la care sînt supuși, copii și adulți deopotrivă, trecuți prin experiențe situate la limita normalității, care pot traumatiza, pot lăsa urme adînci.

Referințe:

Pflitsch, H. (2022). *Leapădă-te de Ieri/ Let go of Yesterday*. Apahida: Neuma.

Marchedon, R.-R. (2020). Raporturi identitare în imaginarul Cameliei Cavadia – Vina, Măștile fricii, Purgatoriul îngerilor/ Identity relationships in the imaginary of Camelia Cavadia – Guilt, Masks of Fear, Purgatory of Angels. In *Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica*. Nr. 21. Alba Iulia: Tipografia Universității „1 Decembrie 1918”. 146-156.

Marchedon, R.-R. (2019). Father’s hypostases. Comparative study – Franz Kafka and Camelia Cavadia. In *Journal of Romanian Literary Studies*. Nr. 19. Târgu-Mureș: „Arhipelag XXI”, Press. 773-778.